

Broedgevallen van de Kluut (*Recurvirostra avosetta*) langs de grote rivieren

L.M.J. van den Bergh

Inleiding

De Kluut broedde in het verleden slechts sporadisch langs de grote rivieren. In 'Vogels van de grote rivieren' (Van den Bergh e.a. 1979) worden vijf broedgevallen vermeld uit de periode 1944-1976. Van deze gevallen vonden er vier ná 1970 plaats.

Waarschijnlijk zijn er echter nu en dan wel broedende Kluten over het hoofd gezien, maar van een regelmatig voorkomen als broedvogel is beslist nooit sprake geweest.

In 1979 en 1980 werden echter op meerdere plaatsen broedgevallen van deze soort vastgesteld, waarbij plaatselijk zelfs kolonievorming optrad. De verzamelde gegevens worden hieronder nader besproken.

Het voorkomen in 1979

In 1979 hebben er op ten minste vijf verschillende plaatsen langs de rivieren de Rijn, de Waal en de Maas Kluten gebroed en wel:

Rijswijksche Buitenpolder, gemeente Maurik.

In deze uiterwaard werd enkele jaren geleden een door zandwinning ontstane plas opgevuld met baggerspecie, waardoor er een terrein met afwisselend ondiep water en slikveldjes ontstond. De wat hogere terreindelen zijn in de loop der tijd schaars begroeid geraakt.

Op 11 mei 1979 werden er in dit gebied zeven paren Kluten aangetroffen, waarvan vijf paren broedsels bleken te hebben. In verband met de nog hoge waterstand en het verstoringsgevaar is het terrein toen niet betreden. Bij een kort bezoek op 18 mei 1979 werden zes broedende vogels gezien.

Op 26 mei 1979 bleken er jongen te zijn. Van

twee paren konden toen in totaal 8 kleine jongen geringd worden, de jongen van een derde paartje bevonden zich in een onbegaanbaar terrein.

Verder bleken er nog vier nesten met eieren te zijn en wel resp: 1 x 2, 1 x 3 en 2 x 4 eieren.

Alle nesten (ook die waarvan de jongen al uitgelopen waren) lagen op een kleine, schaars begroeide 'landtong', die enkele centimeters boven het omringde natte slikterrein uitstak. De meeste nesten lagen slechts enkele meters van elkaar verwijderd.

Op 2 juni 1979 was de situatie iets gewijzigd, met dien verstande dat er nog altijd drie paren met pulli waren, doch het aantal eieren in de nesten verschilde. Er waren nog aanwezig: twee nesten met 2 eieren, één nest met 3 eieren en één nest met 4 eieren. Van één oorspronkelijk 4-legsel waren dus 2 eieren verdwenen. In één nest bevonden zich aangepikte eieren.

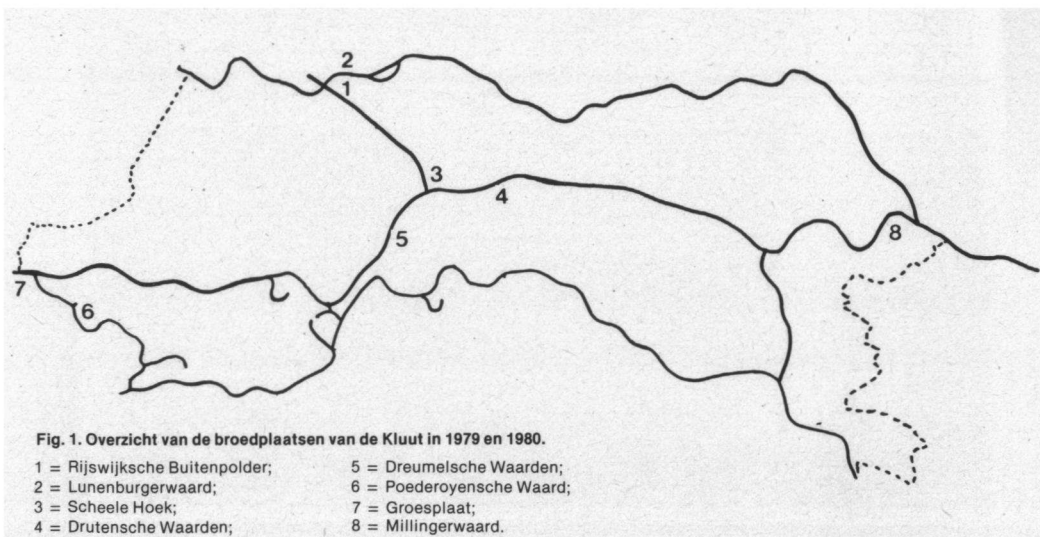

Fig. 1. Overzicht van de broedplaatsen van de Kluut in 1979 en 1980.

1 = Rijswijksche Buitenpolder;

2 = Lunenburgerwaard;

3 = Scheele Hoek;

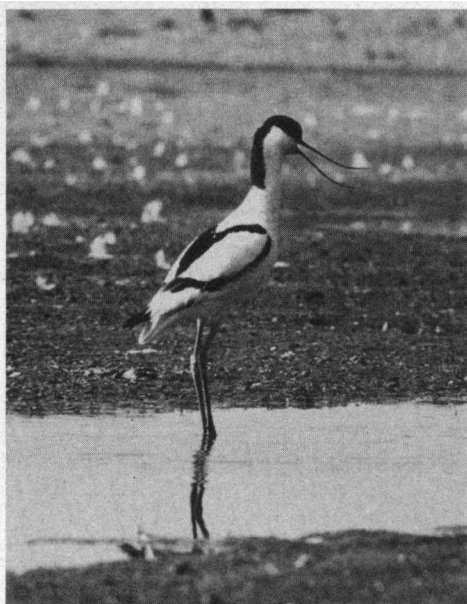
4 = Drutensche Waarden;

5 = Dreumelsche Waarden;

6 = Poederooyensche Waard;

7 = Groesplaat;

8 = Millingerwaard.

Tussen 1944 en 1976 werden slechts 5 broedgevallen langs de grote rivieren gemeld.
Foto: Rens Veenstra.

Op 10 juni 1979 waren er vier paren met waargenomen pulli (respectievelijk 1, 2, 4, en 4) twee paren waarvan de jongen in de vegetatie onzichtbaar bleven en nog één nest met 3 aangepikte eieren.

Ondanks het feit, dat men in de eerste week van juni een afwateringsgoot groef, waardoor het grootste deel van het terrein droogviel, zijn alle zeven broedgevallen hier dus succesvol verlopen. Waarnemingen in de loop van juni en juli maken aannemelijk dat het over-

grote deel der uitgekomen jongen ook vliegvlug geworden is.

Dreumelsche Waarden, gemeente Dreumel

Ook in de Dreumelsche Waarden bevinden zich enkele kleiputten die gedeeltelijk zijn opgevuld met baggerspecie. In één van deze kleiputten steekt een met gras begroeid, onbereikbaar, eilandje circa 0.50 - 1.00 m boven water en slik uit. Op dit eilandje hebben in 1979 twee paren Kluten gebroed.

Op 27 mei 1979 werd hier één broedende Kluut gezien, terwijl er nog een paartje alarmerend rondvloog.

Op 2 juni 1979 liep er een paartje met 3 donsjongen op het slik. Hiervan kon er één geringd worden. Het tweede paartje was op dat moment vermoedelijk juist met broeden begonnen.

Op 22 juli werden beide paren met jongen gezien. De jongen van het eerste paar (2 ex.) waren toen al vliegvlug, het tweede paartje had 3 halfwas jongen.

Drutensche Waarden, gem. Wamel

In een grotendeels drooggevalle kleiput in het westelijke deel van de Drutensche Waarden heeft eveneens in 1979 een paartje Kluten gebroed. Dit broedgeval werd pas ontdekt op 8 juli, toen de 3 jongen al bijna vliegvlug waren.

Groesplaat, gemeente Woudrichem

In een met baggerspecie dichtgestorte zandput, waar plassen met kleine eilandjes en slikvelden zijn ontstaan, heeft in 1979 één paartje Kluten gebroed (J. van Wijk, via G. den Uil). Over het verloop van dit broedgeval is verder niets bekend.

In het verleden broedde de Kluut slechts sporadisch langs de grote rivieren.

Foto: Frits van Daalen.

In 1979 en 1980 broedde de Kluut op vijf verschillende plaatsen langs de grote rivieren.

Foto: Piet Munsterman.

Poederoyensche Waard, gemeente Brakel

Op 26 mei 1979 waren er op een spuitveld in de Poederoyensche Waard drie paren Kluten aanwezig. Er werd één nest gevonden (med. H.K.M. Moller Pillot). Meer gegevens over dit gebied zijn helaas niet bekend.

In 1979 hebben er dus zeker twaalf, doch vermoedelijk wel méér (de drie paren van de Poederoyensche Waard waren stellig allemaal broedvogels ter plaatse) paren Kluten langs de grote rivieren gebroed. Bovendien werd er niet systematisch naar broedgevallen gezocht, zodat het aannemelijk is dat er nog wel paren aan de aandacht ontsnapt zijn.

Voor de meeste paren was sprake van een succesvol verlopen broedseizoen. Verstoring van nesten is niet geconstateerd.

Het voorkomen in 1980

Ook in 1980 hebben er weer op diverse plaatsen Kluten genesteld, hoewel vermoedelijk minder dan in 1979. De volgende gegevens werden tot dusverre bekend:

Rijswijksche Buitenpolder, gemeente Maurik

Vanaf begin mei werden weer meerdere paren Kluten in dit gebied gezien. Doordat de omliggende terreinen inmiddels in cultuur gebracht zijn en er in het broedseizoen druk werd gewerkt aan het her-cultiveren van het gedeelte waar zich in 1979 de kolonie bevond, was er een veel geringere oppervlakte geschikt broedgebied aanwezig.

Op 18 mei 1980 werden er drie broedende Kluten gezien. De nesten lagen nu zeer verspreid op licht begroeide, onbereikbare eilandjes. Er was één niet broedend paartje aanwezig.

Op 9 juni waren er vier broedparen, waarvan drie met pulli (resp. 2,3 en ?) en één broedend ex. op een (niet te bereiken) nest. Eind juni 1980 werden alle vier de paren met pulli gezien.

Millingerwaard, gemeente Millingen aan de Rijn

Op een afgegraven terrein met veel plasjes, strandjes en kleine eilandjes in de Millinger-

Het is zaak de ontwikkelingen rond de Kluut nauwlettend te blijven volgen.

Foto: Piet Munsterman.

Broedgebied van de Kluut in de gemeente Zoelen, 23 augustus 1980.

Foto: L.M.J. van den Bergh.

waard hebben in 1980 vier paren Kluten gebroed (mededeling O. van Hoorn & A. Vink).

Lunenburgerwaard, gemeente Wijk bij Duurstede

In een met baggerspecie gedeeltelijk dichtgestorte tichelput werden vanaf half mei 1980 steeds enkele Kluten gezien. Omdat de broedplaats in de Rijswijksche Buitenpolder hier zeer dichtbij gelegen is, namelijk precies aan de andere zijde van de Rijn, werd aanvankelijk aangenomen dat deze vogels van daar afkomstig waren.

Op 2 juli 1980 werd echter een paartje Kluten met twee halfwas jongen gezien, waaruit blijkt dat het hier toch broedvogels betrof.

Scheele Hoek, gemeente Zoelen

Dit terrein omvat een zandwininput waarvan in de randzone de kleilaag zodanig is verwijderd dat er talloze plasjes, slikjes, ruigteterreintjes en dergelijke zijn ontstaan. Hier werden vanaf eind april Kluten gezien, aanvankelijk één paartje.

Op 25 mei werden deze vogels met 2 kleine jongen gezien en op 29 mei lukte het om hiervan 1 ex. te ringen. Bij die gelegenheid werd nóg een nest met 4 eieren gevonden. Dit tweede paar heeft zich hier kennelijk veel later gevestigd. Op 17 juni had dit paar 3 kleine jongen, die geringd werden. De beide jongen van het andere paartje waren toen nog altijd aanwezig.

Dreumelsche Waard, gemeente Dreumel

Hoewel er de gehele maand mei en juni twee paren Kluten aanwezig waren, zijn er in dit gebied geen nesten gevonden. Na half mei werd het terrein ter plaatse echter in ernstige mate verstoord door graafwerkzaamheden.

In 1980 hebben er dus ten minste zeven paren Kluten met succes in het rivierengebied gebroed. Ook nu geldt weer dat er in feite wel méér paren aanwezig geweest zullen zijn. Er werden géén systematische inventarisaties in het gehele rivierenland verricht.

Areaaluitbreiding ?

Zoals reeds in de inleiding werd opgemerkt, vonden vier van de vijf broedgevallen die langs de grote rivieren tot 1976 werden geregistreerd, plaats sedert 1970. Bovendien schijnt er in 1974 of 1975 een Kluut gebroed te hebben aan de bovenloop van de IJssel.

Zelfs stroomopwaarts langs de Nederrijn is de Kluut al als broedvogel doorgedrongen, getuige het feit dat er op 17 juni 1975 een legsel werd gevonden op de Reeserwaard, tussen Emmerich en Rees, ongeveer tegenover de Kalkar-reaktor (Tillmanns 1979).

Na deze reeks van solitaire broedgevallen heeft nu dus kennelijk de doorbraak plaatsgevonden, compleet met kolonlevorming.

Het is niet ondenkbaar dat deze ontwikkeling in relatie staat met de klutenpopulatie van de Flevopolders.

Hoe dit ook zij, in de uiterwaarden blijven door allerlei graaf- en baggerwerkzaamheden en door de vaak sterk wisselende waterstanden van de rivieren vermoedelijk steeds wel voldoende terreinen beschikbaar om aan Kluten met 'vestigingsplannen' soelaas te bieden.

In ieder geval is de vestiging van de Kluut langs de rivieren zeker te beschouwen als een aanwinst, vergelijkbaar met de komst (in de jaren vijftig en zestig) van de Bergeend, die thans op tal van plaatsen een gewone verschijning is. Het is zaak om in de komende jaren de ontwikkelingen rond de Kluut langs de grote rivieren nauwlettend te volgen.

Dankwoord

Naast eigen gegevens zijn in dit artikel waarnemingen verwerkt van de volgende personen: J.F.N. van den Bergh-van Leeuwen, W.H.A. Hekking, O. van Hoorn, H.K.M. Moller Pillot, F. Neijts, A. Vink, F.J. de Vries, J. van Wijk en G. den Uil.

Alle waarnemers wordt dank gezegd voor het beschikbaar stellen van hun gegevens.

■ L.M.J. van den Bergh, Middelveld 114, 6651 GX Druten.

LITTERATUUR:

Bergh, L.M.J. van den, e.a. (1979): Vogels van de grote rivieren. Utrecht/Antwerpen.

Tillmanns, Wolfgang (1979): Brutnachweis des Säbelschnäblers (*Recurvirostra avosetta*) im Rheinland. Charadrius 15:131